

Jaume Cabré
Escriptor

Escriptors i comunicadors, referents per a la Filològica

Els escriptors, són un referent per a la Secció Filològica? És indubtable que sí. Com també és indubtable que els parlants són un referent per als escriptors.

És un referent, el comunicador? Són un referent, els mitjans de comunicació? En la mesura que usen la llengua per transmetre els seus missatges, són un referent per a la Filològica. Però en massa casos, els seus plantejaments professionals no contempen la llengua com un valor en si. Per a ells, la llengua és un vehicle que, en el millor dels supòsits, cal conèixer, respectar i usar; però el valor essencial radica en la notícia o el programa que s'ha transmès. Aquesta actitud de molts professionals dels audiovisuals és la que marca la diferència entre el comunicador i l'escriptor, ja que aquest últim dóna la mateixa importància al *què* diu que al *com* ho diu. Si no, no seria escriptor. El comunicador, en canvi, pot continuar treballant encara que mai no s'hagi fet cap plantejament d'estil i model lingüístics.

Importància social de la feina de l'escriptor i el comunicador.

Nivell ideal d'incompetència. Mals usos

Avui, si posem de costat l'escriptor i el comunicador, la història no té color: és el comunicador qui té una veritable incidència en els ciutadans. Si més no, incidència immediata. L'escriptor rigorós, amb la seva escriptura, fa aportacions, arriscades o no, però aportacions sobre l'ús de la llengua a partir d'un criteri basat o bé en la intuïció, o bé en la saviesa lingüístiques; o basat en totes dues qualitats. Però el seu poema o la seva prosa infecta parlants en una proporció molt limitada. Com a contrapartida, si la feina literària d'aquest escriptor és solvent, el seu model de llengua perviu i queda fixat en el temps i pot ser usat per la Filològica com a argument d'autoritat. Recordo que Josep Vicenç Foix em va explicar una vegada que davant de la incertesa de l'ús

d'una expressió o d'una paraula que en algun moment ja havia fet servir, es decidia a consultar un diccionari no normatiu, amb exemples d'ús, i al capdavant hi acabava trobant aquella expressió o vocable: però com a argument d'autoritat hi havien posat un exemple extret de la seva pròpia obra, de l'obra de Foix. La sensació de buit que l'envaia es veu que era notable.

Tot i així, és el comunicador qui té poder per fer seus o per crear girs i usar vocables que poden ser adoptats de manera immediata per la comunitat de parlants. Les llengües, amb els mitjans de comunicació, han accelerat el ritme de la seva vida i, per tant, de la seva evolució. Avui, des de la ràdio o la televisió, amb un programa fet amb cara i ulls, amb una activitat professional ben feta, amb un programa o un anunci, pots imposar, a la comunitat lingüística, un vocable o una expressió en qüestió de poques setmanes.

El comunicador es pot convertir en un model de llengua, si ho fa bé, o en un veritable depredador, si ho fa malament. Però sempre influirà en els parlants molt més que qualsevol escriptor.

Si un escriptor fa servir l'article neutre *lo* (*lo més bonic*), la incidència social de la seva decisió és relativa. L'escriptor, optant per la solució *lo*, sap el que està fent. *L'escriptor, per definició, sap llengua*. Em fa l'efecte que la majoria dels escriptors en saben. I si n'hi ha que no en saben, no passaran el sedàs; els seus textos sortiran escrits sense errors ni faltes perquè un corrector hi haurà entrat a sac. Però els textos que han hagut de passar pel quiròfan no passen a la història.

El comunicador, per definició, sap llengua. I el comunicador que no en sap, em temo que no queda arraconat com l'escriptor inepte. Si té altres virtuts que l'avalen com a comunicador, continua comunicant i, automàticament, es converteix en un perill públic. Pot ser que l'hagin advertit que no digui mai més «*lo més bonic*» i hagi optat per la solució «*el més bonic*»; però és capaç, sense adonar-se del que està fent, de dir: «El més bonic va ser que *vaig anar* i *vaig treure* una bona lliçó.» O: «Era tan baixet que es va *tindre de pujar* a la cadira per *ficar-s'hi* al telèfon.» Ambdues frases sentides, l'una per la ràdio, l'altra per la televisió, i que ens demostren que el llenguatge crea realitats virtuals múltiples, la més espectacular de les quals és la introducció d'un ciutadà baixet a l'interior d'un aparell telefònic. És fort que frases d'aquestes surtin per antena. És esparverador que qui les diu no sigui conscient del mal que està fent. L'escriptor incompetent que sigui capaç d'escriure frases com aquestes i quedar-se descansat no les pot publicar, si no és que s'autoedita. Però el comunicador en actiu del mateix nivell d'incompetència les pot dir per antena. Després, el filòleg d'ajut lingüístic de l'emissora, si n'hi ha, ja tindrà ocasió de desesperar-s'hi; però la frase ja està oferta a les ones.

Se'm fa impossible fer una anàlisi de la situació d'aprenentatge dels escriptors, perquè no hi ha una facultat universitària exclusiva d'on surtin. Però puc aventurar un dubte: realment s'ensenya llengua a les facultats de ciències de la informació o d'audiovisuals? O dit d'una manera més realista: es dóna importància acadèmica i social a les assignatures de llengua en aquestes facultats?

L'escriptor sap que el seu gran compromís és amb la llengua. Que quan crea està sol amb la llengua i no té més eines de treball ni cap més material que la llengua. Tot: personatges, senti-

ments, atmosferes, eufonies, ritmes, somnis, és llengua. «L'estil sóc jo», pensa l'escriptor (o penso que pensa l'escriptor). Tot això és molt bonic; però la incidència de l'escriptor en l'ús social de la llengua, com ja hem dit, és més que relativa. I si hi és, és a llarg termini.

El comunicador televisiu i radiofònic, els redactors dels diaris, els llibres d'estil dels diaris, els departaments de correcció de les emissores són els que marquen la pauta, crec. I és aquí on la Secció Filològica ha de fer un esforç de contacte permanent. És clar que els professionals de la correcció que treballen als mitjans audiovisuals es queixen que ja pots xiular si l'ase no vol beure. Però ningú no ha dit que la seva sigui una feina senzilla.

Una denúncia. Parèntesi

Vull aprofitar la plataforma que se m'ofereix per fer una queixa pública d'un fet preocupant, referit a TV3. Per què dins de la casa o dins de la Corporació ningú no s'immuta si un presentador usa sistemàticament, és a dir, com a criteri, el castellà per adreçar-se als seus convidats que parlen castellà, encara que vinguin de Catalunya mateix? Per què TV3 i de vegades el Canal 33 es passen un quart o vint minuts parlant en castellà? Ho volem així? En som conscients? La resposta cínica, perversa, quasi obscena atesa la situació diglòssica, és dir que som gent oberta i tant se val la llengua que parlem, que el cas és entendre'ns i quina mandra posar un auricular a l'invitat i tot el rotllo i tal. Usar la llengua pròpia, encara que de vegades comporti una aparent petita incomoditat, no és una qüestió que mesuri el grau d'obertura o tancament mental d'una persona. Si de cas, mesura el grau de consciència lingüística d'aquest professional. Per què la Direcció de TV3 no reacciona? És que ja li està bé? És que forma part de la recerca de l'audiència al preu que sigui? Mantenir aquest criteri és situar-se en una actitud lingüísticament suïcida. Crec que aquí sí que la Secció Filològica, l'Institut en pes, haurien de ser bel·ligerants, contundentment bel·ligerants, perquè, ens agradi o no, a través de la televisió ens juguem una bona part del futur lingüístic.

Mals usos. Continuació

Tan nefast és usar la llengua malament com usar una llengua pobre. I en això, per desgràcia, podríem aportar també l'esforçada col·laboració de molts escriptors que escriuen d'una manera només correcta. Fa anys en Joaquim Maria Puyal em va explicar com l'amoinava la desaparició de paraules de l'ús corrent dels parlants, fins i tot dels parlants cultes. I es va inventar la categoria lingüística de «paraules d'UVI». Amb el temps hem aplegat una bona colla de paraules o expressions d'UVI, entre les quals podríem citar *amoïnar*, *desar*, *enfilat-se*, *tambar-se*, *tibar*, *atabalar-se*, *bellugar*, *plegar-se de braços*, *arronsar*... El problema és d'inconsciència dels parlants cultes a què em referia; perquè aquests mateixos parlants que no fan servir mai aquestes

paraules o expressions que, per altra banda, reconeixen com a pròpies quan les senten, són capaços d'incorporar neologismes en el seu discurs habitual. Em direu que segons quins neologismes ens acosten cap a un model mundial monolingüe, el *catanglès*, molt similar al *franglès* i al *portunglès*. Però és inevitable que les llengües creixin en l'àmbit del lèxic i que ho facin amb el préstec del neologisme.

Avui no espanta sentir frases del tipus «*Clica* la carpeta, i els arxius que hi trobis, imprimeix-los i *facsa-me'ls*, que aquest vespre he de *xatar amb* Tarragona.» És bo, que s'usin aquests mots? És bo que ningú no hi faci fàstics? Jo, al marge de raons estètiques, no ho sé. Podem argüir que qui els fa servir no es belluga del camp semàntic de la informàtica. És probable. Però, a poc a poc, aquests termes es van desenganxant del seu camp especialitzat i penetren en el corpus lèxic habitual dels parlants. Per exemple, fa deu anys, hom feia servir l'expressió *disc dur* només parlant d'ordinadors. Avui pots sentir aquesta expressió com a element metafòric substitutiu de *cervell* o de *memòria* de l'individu. Per exemple: «Davant de tantes preguntes, es va atabalar, se li va bloquejar el disc dur i no va saber què dir.» Segur que els entesos ja deuen haver fet estudis sobre el cas, però trobo curiós que hi hagi paraules, en el camp de la informàtica, que s'han adoptat directament de l'anglès, com *xip*, *pecé*, *hard*, *soft*, *mòdem* i *fax*, i ens les hem menjades amb ossos i pell, tot i tenir el seu vocable corresponent en català. D'altres, com *clicar*, amb l'onomatopeia explícita, gairebé ja no ens semblen neologismes. D'altres, com *reengegar*, són neologismes a mitges. I al costat d'aquests mots, n'hi ha que han resistit heroicament la invasió de neologismes substitutoris, com fóra el cas de *pantalla*, *arxiu*, *disc dur* i, la que considero la campiona de totes, procedent del món rural i pagesívol i instal·lada amb naturalitat al món urbà i progressiu de la informàtica, l'inefable *ratolí*, que ha guanyat la partida al *mouse* per golejada.

Per compensar la duresa emprada adés parlant de comunicadors incompetents, i aprofitant que a la taula hi ha un comunicador de luxe que ja he citat, vull recordar que en Puyal va impulsar l'ortografia a la catalana del neologisme *xip* a través d'un programa de televisió al qual molts s'entestaven a denominar *La vida en un «jeep»*.

Pluja de neologismes? Em sembla que com més va, més. És bo? Avui em sembla que la pregunta correcta és: és inevitable? No ho sé: només ho exposo, i també exposo que per a mi és molt més greu una cosa menys vistosa, que pot passar més desapercebuda, que és la ignorància sistemàtica de l'existència dels pronoms *en* i *hi*. Podeu pensar que m'he fet venir bé les frases dels exemples que he atribuït al comunicador inepte. Molts models lingüístics perversos com els dels exemples són en antena de manera constant i usats amb aquella innocència. Perquè qui els difon no és conscient del que està fent. Si de cas, se'n guardarà prou, de dir «tetxu» o «puestu» o qualsevol altre barbarisme lèxic. Però no sap que, amb la seva inconsciència i ignorància, està tocant la línia de flotació de qualsevol llengua, que és el seu nivell morfològic.